

Orijinal Kaynak: Akal, Cemal Bâli. (2012). *Burası Tanzanya mı Karanfil?* Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 81-91.

Link: <https://www.sosyalbilimler.org/akal-korkma-sonmez>

Korkma Sönmez... Çünkü Biz Bir Aile Değiliz

Bir açılış konuşması asla yapmayacağım için, aykırı ve hayali bir konuşma yazma cüreti gösteriyorum. Bu konuşma-yazının gerçek olaylarla, kişilerle ve kurumlarla ilişkisi yoktur. Kimseyle muhatap olmuyorum, beni ilgilendiren sistemdir.

Her açılış töreni aşağı yukarı birbirine benzer; ama bazılarında ayağa kalkılır, hazır ola geçilir ve ulusal marş okunur.

Bir eğitim kurumunda da hiçbir şey boşuna yapılamayacağına göre, (bu her yerde olmasa bile) “ders yılına neden ulusal marşla başlıyoruz?” sorusunu cevaplandırmaya çalışalım öncelikle. İşin kolayına kaçıp, “bu evrensel bir adettir” diye savuşturamayız soruyu. Çünkü hem yurt içinde, hem de yurtdışında en azından üç ayrı ülkenin üç ayrı hukuk fakültesinde, eğitim yılına böyle girilmediğini de gördüm.

Tabii münafık bir kafa bundan kendine göre sonuçlar çıkarmaya çalışabilir. Onu kendisiyle baş başa bırakıyoruz. Gayr-ı ciddi bir tavır alabilecek olanların da ne tür uygunsuz şakalar yapabileceklerini biliyoruz. Ama kim ne derse desin ve yaparsa yapsın, bu ulusal marşın, özellikle hukuk fakültelerine uygun düşen simgesel bir değeri olmalı. Ulusal marş, adı üstünde, ulus devletin, yani kendine özgü bir hukuk sistemine denk düşen modern yapılanmanın ve de bu yapılanmaya denk düşen zihniyetin marşıdır. Diğer fakültele ne kadar gerekir bilemem, ama hukuk fakültesi açılış törenlerinde okunan ulusal marş, olsa olsa, modern hukuk sisteminin ve hukuk eğitiminin teyididir diye düşünüyorum. Deyim yerindeyse, bu açıdan hukuk fakültesinin tek tek her dersi ulusal marşa, ulusal marş da tek tek her derse, hatta İcra İflas Hukuku, Ticaret Hukuku, Rekabet Hukuku, Fikrî Mülkiyet Hukuku filan gibi derslere tekabül eder.

Konuyu biraz dağıtma pahasına, bir örnekle, anlatmak istediğim şeyi aydınlatmaya çalışacağım. Başka yerde de oluyor mu bilemem. Futboldan pek anlamam, ama severim! (Sevgilim, seni hiç anlayamıyorum derler ya! Öyle işte). Gördüğüm kadarıyla, lig maçlarından önce, ulusal birlik ve beraberliğimizin kanıtı olarak, ulusal marş okunuyor. Modern zihniyetimizi kanıtlamanın, bence, yeşil saha şartları göz önüne alınırsa, pek de gerekli olmayan bir yolu bu. Ama kimsenin kalbini kırmak istemem. Modern zihniyet her modern ortamda dile getirilebilir. Ancak çelişki, hemen bu ulusal ifadenin ertesinde, ailevi düzlemde çıkıyor ve ortamın ne kadar modern olduğu tartışılır hale geliyor. Anlayabildiğim kadarıyla, tribünler karşılıklı olarak, birbirlerinin muhtemelen bu rekabetten habersiz annelerinin üstünden akrabalık kurup aileye katılma talebini dile getirirlerken, bu yol yanında, doğrudan doğruya söz konusu annelerin futbolsever mahdumlarını dolaysızca kurulabilecek bir ilişkiye de davet ederek, aynı anda, zora dayalı iki tür akrabalık çağrısında bulunuyorlar. Hatta, sanırım bu tutkulu ataerkil talebin reddi durumunda şişlenenler bile oluyor ve ulusal marşla ifade edilen

birlik ve beraberlik suya düşüyor. Sorun, genelde sanıldığı gibi, basit bir asayiş sorunu değildir; moderniteye ve modern kimliğe karşı kabile ruhunun direnişidir...

Burada, yerine oturmamış bir yapının eski yapısal kalıntılarla ve henüz yeterince özümsememiş bir zihniyetin de eski zihniyetle çelişkin birlikteliği var. Bu konum beni de çelişkili bir konumda bırakıyor sık sık: Üniversitede yemek yediğimiz salonlardan birinde, bir masa tenisi masası -eskiden ona ping pong masası derdik, daha şık bir masa olurdu- var ve bazen yemek ertesinde meslektaşlarımla, öğrencilerin bizi görüp gülmeyeceklerinden emin olduktan sonra, “pingti-pongtu” masa tenisi oynuyoruz. Ama raketi elime almadan önce, mutlaka bir tedirginliğe kapılıyorum, hazır ol durup “ulusal marşımızı söylemeli miydim acaba?” diye...

Şaka bir yana, bazı şeylerin gereğinden sık hatırlatılmasının ne denli yararsız olduğunu, çocuklarımız -ve de öğrencilerimiz- söylediklerimizi düzenli kulak ardı ederek kanıtlarlar bize. Gençlik yıllarında yaz tatillerini geçirdiğim kasabada tanık olduğum bir olay bu konuda erken yaşta uyardı beni. Kasabanın ana caddesine bakan halkevinde, belediye bandosu prova yapardı ve tahmin edileceği gibi provası yapılan parçalar arasında ulusal marşımız da vardı. Bir gün, durmadan tekrarlanan ulusal marş, sabahın erken saatlerinde caddeden geçme talihsizliğine uğrayan kasabalıları asfalta tutsak etti uzun süre, insanlar marş bittiğinde koşarak kaçmaya çalışıyor, ama hemen yeniden başlayan marş onları, birkaç adım ötede, yine hazır ola geçmeye zorluyordu. Sonunda beklenen oldu, zorunluluklar milli hislere galebe çaldı. Tüm öğleden sonra devam eden provalar sırasında, belediye bandosunun hazır ola geçmeden ulusal marşı dinlemeye alıştırdığı halk, işinde gücünde gidip geldi. Bir tek “kasabanın delisi” diye adlandırılan bilgisi put gibi durmayı sürdürdü, ama o da her nedense gülmesini tutamıyordu bir türlü. Basiretli bir başkan provaları kimsenin duymayacağı bir yerde yaptırır, bu kanıksamanın ve komikliğin önüne geçerdi...

Ama modern hukukumuzun ve hukuk eğitimimizin bu tür kanıksama ve komikliklerin ötesinde olduğuna inanıyoruz. Sorun da burada çıkıyor.

Açılış töreni konuşmalarının genel bir özelliği ya da özel bir genelliği vardır. Buralarda “siyaseten doğru” konuşmalar yapılır. Siyaseten doğru konuşmak, bütünüyle olmasa bile, bir yanıla “zülf-i yare ya da suya sabuna dokunmamak”tır. Tabii, aradan bir yıl geçtiği için unutulmuş olsa bile, her açılış konuşması yekdiğerine şaşkırtıcı biçimde benzer. Sözcüklerin yerleri değişir, ama hep aynı doğru! şeyler söylenir. Bereket versin, öğrenciler kısa süre sonra, derslerde, karşılarında duran güleç yaratıkların dişlerinin ve tırnaklarının nasıl uzadığını müşahede eder ve o zaman, siyaseten doğru olanın karşısında “dokuz köyden kovulan doğru”nun bulunduğunu anlarlar. Bu sonuncu doğru da kimsenin hoşuna gitmez. Ama birinin kötü polis olması gereklidir. Zaten hepimiz biliyoruz ki, aslında daha dürüst olan polis hep kötü polis rolü oynayandır; iyi polis ise, aslında ikiyüzlü rolünde daha başarılı olan...

Şimdi kötü polisim: Her açılış töreninde, bir öğretim üyesi mutlaka önce öğretim üyelerinin bir aile olduklarını, sonra yeni yavrularımızın da bu aileye katılacağını gözyaşları içinde anlatır ve herkesi ağlatır. Burada sorulması gereken soru, “biz bir aileyiz” cümlesi ve zihniyetinin, yukarıda ulusal marş bağlamında işaret edilen modem yapılanma ve zihniyet açısından “siyaseten doğru” olup olmadığıdır. Soruyu cevaplandırmayı ve siyaseten doğru olanı savunurken “dokuz köy”den kovulmayı göze alalım.

Âtıl ortamlara uygun klişeler, genelde, durgun zihinleri ebedi uykularında rahatsız etmez; ama o ortamlarda bile ara sıra “biz bir aileyiz de ne demek?” diyenler çıkabilir. Başka modern bağlamlarda ise, buralarda geçerli klişeler farklı olduğundan, bir fakülteyi aileye benzeten çıkarsa, durgun zihinliler bile “ne oluyoruz?” diye birbirine bakar ve bu cümlede düz anlamlar arayabilir. Dikkat! sözüm meclisten dışarı. Başka ortamın durgun zihinlerinden söz ediyorum yalnızca: Örneğin bu cümle yüzünden, öğretim elemanlarının birbirleriyle ailevi ilişkilere benzer yakın ilişkiler kurdukları kanısı uyanabilir. Hatta biz bir aileyiz denilirken, öğrencilerin de bu sıkı ilişkiler çerçevesine dahil edilmek istendiği sanılabilir. Bu tür kanı ve sanılar, onların da yollarını şaşırıp, öğretim elemanlarında abi, baba, vb., çok ender olarak da abla, anne, vb., şefkati aramalarına yol açarak, çeşitli sapmalara ve hayal kırıklıklarına neden olabilir. Bunu da “kol kırılır yen içinde kalır” özdeyişinin anlattığı bir konum izleyebilir.

İtiraf edelim: Yalnızca yukarıdaki anlamda değil, ama aşağıdaki am lamda da “biz bir aileyiz” demek, “kol kırılır yen içinde kalır” demektir ya da en azından “kan tükürdüm, kızılılık şerbeti içmiştim dedim” ...

Aşağıdayız: İşin aslı, burada söz konusu olan, bir yandan anlatıldığı sanılanı öte yandan da farkına varılmadan anlatılanı anlatan metafor- dur ve dikkatli kullanılması gerekir. Çünkü iddianın tersine, -felsefede olur mu olmaz mı bilmem- ama “teşbihte hata olur”: Kullandığımız sandığımız kavramlar bizi kullanabilir; yani asıl zihniyetimizi açığa çıkarabilir. Bu kavrama da başvururken, “yüreğimizin ne kadar sevgi dolu olduğunu” ve her an her yerde her koşulda herkesle dostane sıcak ilişkiler -tabii billurlaştırılmış ve gerçeklikle hiç ilişkisi olmayan ideal bir topluluğa özgü soyut dayanışma ilişkilerinden söz ediyorum dostluk Hakileri derken- kurmak istediğimizi anlattığımızı sanabiliriz. Ama böylece, bambaşka bir şeyi anlatmış oluruz.

Aile elbette saygıdeğer bir kurumdur. Bir düşünür “şu aile denen bir tür cemiyet” diye söz eder ondan. O, her türlü farklı cemiyetin de doğduğu “katışmaç” olarak, insanlığın başlangıcına denk düşen yapılanmaya verdiğimiz addır ve bu yapılanma da, insanlığın başlangıcıyla birlikte, bir hukuka denk düşer (Bu arada, ailevi ilişkilerin zorlamaya dayanmadığını, dayanışmacı olduğunu, dolayısıyla burada hukuktan söz edilemeyeceğini savunanları da Durkheim’a, Levi-Strauss’a filan gönderirim) ...

İnsanlığın başlangıcından söz ediyorum. O günden bu yana, insanlık, söz konusu yapılanmanın ve zihniyetin üstüne, başka yapılanmalar ve zihniyetleri oturma oturma, günümüz modern yapılanmasına ve zihniyetine ulaştı; bunlara denk düşen hukuklarla... İyi mi oldu bilmiyorum. Başlangıç durumunda kalsaydık, bizi beklediği iddia edilen küresel felaket tehdidiyle karşı karşıya olmayacaktık sözgelimi; ama kesin olan bir şey var ki, hukuk fakülteleri de olmayacaktı o zaman- demek ki hukukun olsa bile, fakültelerin ve hocaların varlığının insanlık tarihi açısından evrensel bir anlamı yok. Dolayısıyla metaforun kullanımı, insanlığın başlangıcına denk düşen bir zihniyetin, çelişkin bir biçimde, günümüz kurumlarına ve hukukuna denk düşürüldüğünü anlatabilir. O zaman da “biz bir aileyiz” denildiğinde, bu modern yapıya başka bir yapıya ait zihniyeti hâkim kılma gizli ya da bilinçsiz isteği açığa çıkmış olur. Bu da elbette çok acıklı olur, çünkü aileyiz diyenin, hukuk değil, ama modernite ve modern hukuk eğitimi karşıtı zihniyetini açığa çıkarır.

İtirazım yok; karşıtlık modernite sonrasına değil de modernite öncesine ait olsa bile... Ama bunu söyleyen, söz konusu gerçeği hazmedebilecek mi bilmiyorum.

Kısacası, “biz bir aileyiz” özdeyişini daha önce okuduğumuz ulusal marşla denk düşürmememiz gerektiğini söyleyeceğim. Bunu yapmazsak çelişkiye düşebilir, ulusal zihniyetten hemen aile zihniyetine daha yalan bir yerlere dönebiliriz. Ki hukuk sistemimizin kırmızı çizgileri tam da burada çekilmiştir. Aşiret ahlakı, namus cinayeti, kan davası, falan filan karşısında... Bence bu da bir hukuk ve bir tür adalet anlayışı; ama hazmedebiliyor muyuz? Hazmediyorsak, burada okunan ulusal marş yerine, “hem annemi hem hahamı, ben köyümü özledim”le yetinmek zorunda kalırız... Evrensel bir kadınlık konumunu anlatan çok güzel ve anlamlı bir ezgidir üstelik; iç ezer...

Neyse bırakalım da aile filan olmayı, öğrencilerin hukuk fakültelerinden, kendileri için en verimli biçimde nasıl kurtulacaklarını düşünelim! Bundan sonra, sözüm onlara. Ve de retoriği değiştiriyorum:

Ey öğrenciler! (Aslında bu bölüm bir mezuniyet töreni konuşması da olabilir).

Hukukçuların hesabı kuvvetli değildir. Ben çarpmaya kadar gidebiliyorum, iş bölmeye gelince hesap makinasına bel bağlıyorum. Dün akşam çalıştım çok; ortaya çıktı şu sonuç: Yarıyıl esası açısından bakılırsa olaya, bir yarıyılıda karşılaşacağınız hukuk derslerinin saati, dersine göre, 2 ila 6 arasında değişiyor. Bir yarıyılıda yaklaşık 13 hafta olduğuna göre, bayram seyranı, spring break ya da paskalya tatili, vize filan derken, bu olsa olsa toplamda 12 ders haftası eder: İki saatlik bir ders için yarıyılıda 24 saat, yani bir gün; 6 saatlik bir ders için 72 saat, yani üç gün... Aslında dersler iki yarıyıl okutulduklarından, genelde bu süre her ders için ortalama 2 günle 6 gün arasında değişir.

Aşağı yukarı 25 yaşında okuldan mezun olacağınızı ve herhangi bir biçimde mesleği icra edecekseniz 65 yaşına kadar çalışacağınızı hesaplarsak, sizi 40 yıllık bir çalışma hayatı yani 14-600 gün beklemektedir. Üzülmeyin, göz açıp kapayana kadar geçer! İnsanlık tarihinde yalnızca bir şimşek anı...

“En baba hocanın verdiği en baba ders!” diye adlandıracağınız derste bile, bu dersi hiç kaçırmadığınızı, derste hiç uyumadığınızı, sevgilinizi hiç düşünmediğinizi, telefonunuzla hiç mesaj göndermediğinizi, anlatılan her şeyi eksiksiz anladığınızı, vb., yani normal bir insan olmadığınızı, annenin ya da babanın ise evrenin en iyi öğretim üyesi olarak gösterebileceği performansın en yükseğini gösterdiğini, yani anormal bir mahluk olduğunu varsaysak bile, derste anlatılanlar, izletilen yollar, önerilen kaynaklar ve karşılığında sınavda sizden beklenenler 14.600 günlük meslek hayatınızın en fazla 6 gününe denk düşer. Bazı derslerde ise bu 1 güne kadar iner.

Elbette, iddiamız sizi o kırk yılı karşılayacak bir bilgi dağarcığıyla donattığımız yolundadır, ama ben “eğri oturup doğru” konuşacağım ya da “siyaseten doğru” konuşmaya çalışmayacağım; kaldı ki beceremem.

Mezuniyet gününüzü kırk yıl sonrasında ayıran uzaklık, şu anda beni mezun olduğum kırk yıl öncesinden ayıran uzaklıktan kat kat fazla olacak. Bir felaket belgeselinde benimsenen parola gibi, “giderek hızlanıyoruz, giderek hızlanıyorsunuz”. Yokuş aşağı giden freni patlamış bir kamyon misali, ne yazık ki her alanda hep daha süratli olmak zorunda kalacağımızı, modernitenin duvarlarının yıkılmasa bile en azından gitgide çatlayacağı önünüzdeki 40 yıl içinde, hukuk da dahil her konuda öngörülemez müthiş değişikliklerle karşılaşacağınızı,

hayatın ayaklarınızın altında çok kaygan bir zemin oluşturacağını, ama bütün bunlar olmasa bile, kimsenin bu kırk yılı karşılayabilecek bir donanımı size asla kazandıramayacağını, hele bunu 14.600 gün adına 1, 2, 3, 4, 5, 6 günde yapamayacağını düşünürsek, bu yolu donanımlı ya da donanımsız kat etmek size kalıyor.

Mezuniyet aşamasına geldiğinizde, bilgi açısından, 14.600 günün 2 gününü işgal eden biri, olsa olsa, belki aralamayı bile başaramadığı bir kapının önüne getirip koymuş olur sizi. Siz de, eğer derste anlattıklarım ve önerdiklerimle yetinir, bu dar çerçeveyi aşmaz, söz konusu sınırlı bilgiyi başka bilgi kaynaklarından yararlanarak süzgeçten geçirmez, yaygın bir okuma yapmaz, hatta -önünüzdeki kırk yıl içinde anlamlarını birçok kez kaybedecekleri için- anlattıklarım karşı fikirler oluşturmaz ve köklü değişiklikler karşısında elinizin ayağınızın kesilmesini engelleyecek bir güç ve eleştirel bakış edinmez, disiplinler arası bir anlayış kazanmaz, hiçbir şeyi yeterli bulmayıp paradoksal düşünme yetisini geliştirmezseniz ve de en önemlisi bunları, o kırk yıl içinde, her an geçerliliğini koruyan sürekli bir alışkanlığa dönüştürmezseniz, her şeyden önce erken yaşlanırsınız, sonra da elbette -biraz daha yaşlı ya da biraz daha genç- mezun olursunuz, ama yalnızca bir hukuk fakültesi mezunu olarak kalırsınız. Bu da bir mutluluk vesilesi olabilir tabii: Akşamları yorgun argın sıcak ve sıkıcı yuvaya dönüp, terlikleri giyip televizyon karşısında kestirme ve bu huzur dolu durağan akşamların güvenli bir biçimde yinelenmesi mutluluğu... Çoluğunuzla çocuğunuzla uzun ömürler dilerim...

Ama ne yazık ki size böyle bir mutluluk güvencesini ben veremem. Önünüzde uzunca bir yol olduğunu ve orada yol arkadaşınız olamayacağımı söyleyebilirim yalnızca.

Öğrencilerle aramın iyi olduğu bir düzlemde, onlara “bakın, şimdi aramız iyi, sizlerden hoşlanıyorum, ama benim açımdan bunun nedeni tam da henüz hayatta yürüyeceğiniz yolu seçmemiş olmanız, yani mesleğinizin ahlakıyla henüz yoğrulmuş olmamanız, dolayısıyla da hakkınızdaki her türlü değerlendirmeyi anlamsızlaşman yansız -belki de olumlu anlamda niteliksiz- bir konumda bulunmanızdır” demiştim. Sonra da “ama ileride sayısız farklı yoldan birini seçip üzerinde yürümeye başladığınızda, bunu görme imkânım olsaydı, muhtemelen çoğunuz hiç haz etmediğim insanlar olurdu” diye devam etmiştim.

Öğrencilerden biri, çok da alıngan bir tavırla, “Aman hocam, bizi ye- tiştirin, iyi insanlar olalım, siz de sevmeye devam edin” diye itiraz -ve de iyi- etmişti. Çünkü bu sayede, üniversite eğitiminde birilerini bir doğruya göre yetiştirmenin hedeflenemeyeceğini, benim doğrumun yalnızca benim doğrum olabileceğini ve kimsenin buna göre davranmak zorunda olmadığını, tüm mezunlar bana benzerlerse dünyanın ne kadar tekdüze, sıkıcı ve ayrıca her türlü farklılığın yok olduğu baskıcı bir dünyaya dönüşeceğini, tam da içinde buldukları eğitim sürecinin, farklılıkları içinde yürümelerini sağlayacak donanımdan -yökün pardon yükün neredeyse tamamını öğrencinin sırtına yükleyerek- onları haberdar eden bir süreç olduğunu ya da olabileceğini anlatma fırsatı bulmuştum...

Verdiğim bilgilerin sizi asla taşıyamayacakları o yolda, ya kendi kendinize kattıklarınızın yardımıyla donanımlı yürüyeceksiniz ya da verdiklerimle yetinerek yürüyeceksiniz...

Donanımlı yürümek ya da yürümemek; "işte bütün mesele bu". Şair, “Bir ihtimal daha var, o da ölmek mi dersin?” diye çevirmiş dizeyi...

Elbette bu zorunluluğu da hiç unutmadan...

***

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan **sosyalbilimler.org**, sosyal bilimler alanında çalışma yürüten her bireyin yararlanmasına veya katkı sunmasına açık akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için **sosyalbilimler.org/hakkinda** sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da **@sobilorg** kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde sosyalbilimler.org’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.